

Handwritten musical score with lyrics in Hungarian. The lyrics are: "öld ág, zöld le-ve-... az arany-ka-pu, csak bűjjátok raj-ta. rózsám, kapu-dat, kapu-dat, nül-jem városat, város-dat, da csütör-tök... sz... b... (S... - Nézz... - Nem lehet. Köpi a földre. Nem lehet."

Pontosan, szépen
Álmási István
80. születésnapjára

Pontosan, szépen

Almási István
80. születésnapjára

Szerkesztette
Salat-Zakariás Erzsébet

Mega Könyvkiadó
Kolozsvár
2014

A kötet megjelenését a Communitas Alapítvány támogatta

DTP:
Francisc Baja

Borítóterv:
Grubisics Csaga

ISBN 978-606-543-537-7

© Salat-Zakariás Erzsébet, 2014

EDITURA MEGA | www.edituramega.ro
e-mail: mega@edituramega.ro

A török népek közös zenei rétegeiről és a kirgiz sirató stílusról

*Almási Istvánnak népzene-kutatónak, az
erdélyi népzene kiemelkedő tudósának*

Az etnomuzikológia ma a konkrét népzenei jelenségeket azok valós közegében, a társadalmi rétegek viselkedésének és szokásainak részeként vizsgálja (Porter 2001: 428–445). Ez a világ legnépszerűbb etnomuzikológiai módszere, mely elsősorban a kulturális és a szociális antropológia módszereit használja.

Mielőtt azonban mint idejét múltat az analitikus és összehasonlító népzene-kutatást a történelem szemétdombjára vetnénk, idézzük fel Tim Rice (2001: 178–179) szavait a New Grove lexikon „Comparative musicology” címszavából: „...az összehasonlító módszer, immár megfosztva evolúciós alapjaitól időnként felbukkan”. Megemlíti többek között Steven Feld (1984) javaslatát az „egalitáriánus kultúrák szociomuzikológiájára” vagy Bruno Nettl (1989) leírását a zenei stílusokról és kultúrákról.

Ehhez hozzátehetjük, hogy pl. Bartók Béla vagy Kodály Zoltán népzenei munkásságát is már a kezdetektől az összehasonlító igény jellemezte, és az összehasonlító szemlélet a mai napig szerves része a magyar kutatásnak, elsősorban más népeknek a magyar népzenevel kapcsolatos dallamainak, zenei rétegeinek magyar párjuk mellé sorolásával.

Jellemző, hogy mind Bartók mind Vikár finnugor népek között kezdte keleti vizsgálatait, majd mindketten török népek zenéi felé fordultak. A keleti vidékeken történő összehasonlító kutatás először a magyar népzene keleti kapcsolatainak felfedezését célozta (Bartók 1976), majd a főként törökök és finnugorok által lakott Volga-Káma-Bjelaja vidék areális vizsgálatává változott (Vikár–Bereczki 1971, 1979, 1999; Vikár 1993).

A magam anatóliai, azeri, karacsáj, kazak, kirgiz és türkmén kutatása-
immal pedig a cél immár egy nagy török nyelvű terület összehasonlító
népzenei vizsgálata lett.

Ezért is alapítottam meg az ICTM „Music of the Turkic Speaking
People” munkacsoportját, melynek neve világos ugyan, de nem sugall
konkrét feladatokat, prioritásokat, módszereket. Szükséges volt elgon-
dolkozni azon, hogy a tagok egymástól függetlenül végzett munkáin túl
ebben a kutatócsoportban milyen közös témák, célok képzelhetők el.

Mindenekelőtt tudni kell, hogy török-nyelvű területeken még élnek
a hagyományos népzenenek legalább az emlékei, és egyes helyeken a
népi kultúra állapota bizonyos értelemben a 20. század eleji kelet-euró-
paira emlékeztet. Másrészt sok török népnél hiányoznak az összefoglaló
népzenei kiadványok, melyeket a kutatás, az oktatás, a nemzeti zene
megteremtésére törekvő alkotók vagy éppen a zenei antropológusok re-
ferenciaként használhatnak.

Abban a népzene kutatás minden irányzatában nagyjából konszenzus
van, hogy a gyűjtés, archiválás fontos, itt az analitikus és antropológiai
irányzat képviselői nagy segítséget nyújthatnak egymásnak, zenei és
egyéb adatokat szolgáltatva a másik kutatásához. A további teendők
azonban sokfélék lehetnek.

Az elemző és összehasonlító népzene kutatás nem áll meg dallaman-
tológiák közlésénél, feladatának érzi a dallamcsoportok, dallamstílusok
meghatározását vagyis a dallamok osztályozását, majd a különböző
zenei nyelvek, stílusok és idiómák összehasonlító elemzését is.

Ezután vagy ezzel egy időben szükséges a zenei antropológus mun-
kája, aki a zenei adatokat, jelenségeket szélesebb társadalmi és kulturá-
lis közegben értelmezi. Az utolsó fázis pedig a zenei formák és stílusok
időbeli változásának vizsgálata lehet.

Egy törökségi népzenei vizsgálat során különös figyelemmel kell lenni
arra, hogy ezek a népek különféle eltörökösödési folyamatok során ala-
kultak ki. Etnikai rétegek rakódnak egymásra, melyek már sok esetben
összevegyültek, néha azonban –például épp a zenén keresztül– vala-
milyen formában a mai napig megmutatkoznak. A török nyelvek régi
szamojéd, ugor, kett és más elemei azt is felvetik, hogy ezek a töröknek
tartott alaprétegek maguk is mennyire voltak eltörökösödöttek (Sinor
1979–80: 768–773). A legtöbb esetben ugyanis ezek a közös elemek sem
voltak homogének, és a szubsztrátum mindenhol fontos szerepet játsz-
hatott (Sultanov 1982: 7–8). Ugyanakkor, ha eltérő arányban is, vannak
közös etnikai rétegek is az egyes török népekben, mint például a kipszak
elem a karacsáj-malkár, nogaj, kazak, karakalpak, kirgiz, baskír és más
népekben.

A törökök szinte minden általuk huzamosabban és nagyobb tömegben meghódított területet eltörökösítettek, sőt Közép-Ázsiában, az azeri területeken és Anatóliában ezt kisebbségben is végbe tudták vinni. A folyamat sikerességének egyik fontos tényezője lehetett, hogy nem erőszakkal zajlott le, ebben az időben ugyanis nem volt fontos a közös államnyelv, sőt a török uralkodó elit gyakran a perzsát használta az államigazgatásban és az irodalomban.

Szibéria eltörökösítése napjainkban fejeződik be, itt fontos alaprétet alkotnak az uráli, a paleo-szibériai népek. Másrészt a törökök előtt az eurázsiai sztyeppét majdnem ezer évig iráni nyelveket beszélő nomádok uralták, akiknek nagy tömegeit nyilván szintén beolvasztották a törökök.

A mai állapot, melyben az államok játsszák a főszerepet, nagymértékben különbözik a régiektől. Az állam ugyanis különböző etnikai csoportokat foglal magába, és egy nemzetté kovácsolja őket. A 19. század végén – a 20. század elején számos török nép (pl. az oszmán, azeri, volgai tatár, üzbég, kirgiz) elérte a nemzeti állammá válást, míg másoknál el sem kezdődött ez a folyamat (pl. hakaszok, jakutok). A Szovjetunió idejében pedig ismét más folyamatok zajlottak le.

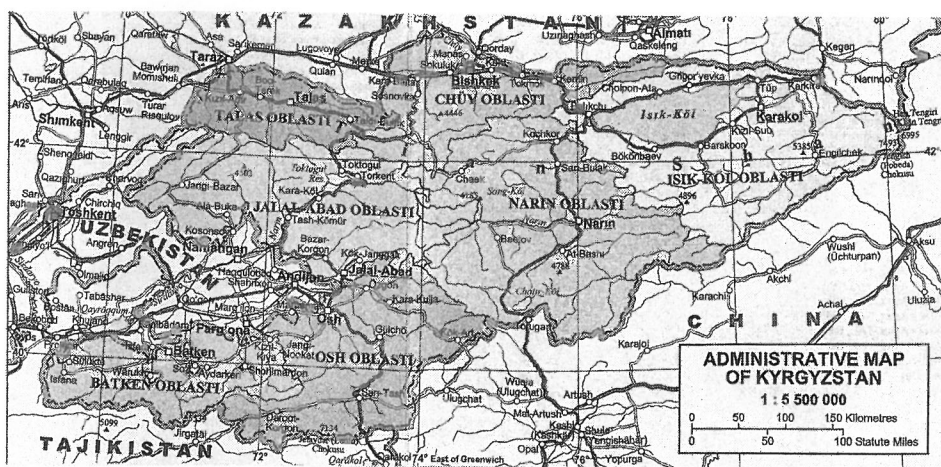
Kirgiz asszony unokáival (Sipos János 2002-es kirgiz gyűjtése)

Bőven van tehát kérdés: Vannak-e közös zenei rétegek a török népzeneben? Hogyan osztályozunk olyan törökös népzeneket, melyek tudományos leírása még nem született meg? Következtethetünk-e a mai

népzei anyagból a népek etnogenezisére³ és még számtalan más kérdést is felvethetünk.

A következőkben nagyszabású *kirgiz* népzenei gyűjtéseim anyagát felhasználva az elemző népzene kutatás egy mai példáját szeretném bemutatni, felvillantva néhány közös török népzenei réteget is.

A. Pfennig már 1889-ben számos kirgiz népdal lejegyzését közölte „O kirgizskikh i sartsikikh narodnyk pesniakh” című tanulmányában. Fontos forrás Lach (1952) kötete is, melyben első világháborús hadfoglyok, többek között kirgizek dalai szerepelnek. Zataevich (1934) több mint kétszáz dallamot tartalmazó munkája is kétségkívül értékes, ám ebben sajnos csak kevés dallam alatt van szöveg. A szöveg hiánya izometrikus dallamok szerkezeti elemzésénél kisebb problémát okozna, a kirgiz népdalok többsége azonban heterometrikus. Az azeri, türkmén és kazak népzene mellett a kirgiz népzeneről is bizonyos áttekintést adnak Beliaev (1962, 1975) munkái, kevés dallampéldával. A legutóbbi publikációk közül a Duşaliev–Luzanova (1999) könyvét kell kiemelnünk. Ennek ambiciózus célja a hagyományos kirgiz zenei kultúra bemutatása, de a dallamok osztályozására és mélyebb összehasonlító elemzésre itt sem kerül sor, és a kötetben mindössze 48 énekes és 13 hangszeres dallam kottája szerepel.¹

Kirgizisztán térképe

Magam 2002-ben és 2004-ben Kirgizisztán három nagy vidékén (Issyk-Köl, Naryn és Talas) gyűjtöttem, elsősorban olyan dalokat, melyeket a

¹ További kirgiz bibliográfiai tételek a következő művekben Beliaev, V. M. (1939, 1954, 1962), Duşaliev–Luzanova (1999: 238–245), Emsheimer (1943: 34–63), Waterman, R. et al. (1950: 100–18) és Lach (1952).

kirgizek sajátjuknak tartottak. Hasonlóan a Szovjetunió más területeihez, a népi kultúra erőteljes hanyatlása itt az 1930-as évek kolhozosítása idején kezdődött. Ekkor a hagyományos kultúra sok elemét betiltották, és a népdalok is elvesztették éltető közegüket, kész csoda, hogy oly sok helyen mégis megérték a 21. század elejét. Azok, akik a harmincas-negyvenes években voltak gyerekek, még találkoztak az élő népi kultúrával, legalábbis annak erős emlékeivel, a következő generációk azonban már sokkal kevésbé.

A két év során 1500 dallamot vettem fel, ezeket lejegyeztem, elemeztem, és közülük 426 a kirgiz népzenei monográfia formájában 2014 decemberében OTKA támogatással a l’Harmattan Kiadónál jelenik meg. Kutatásom egyediségét növeli, hogy ilyen jellegű, a törzsek zenéit is figyelembe vevő areális gyűjtés korábban Kirgizisztánban nem történt, gyűjtésem tehát a zenei következtetéseken kívül nyelvi és kulturális tanulságok levonására is alkalmas.

A jelen cikkben egyetlen kirgiz zenei stílust, a siratót kívánom bemutatni, példát mutatva arra is, hogy miként jellemezhetjük néhány dallal a hagyományos kirgiz népzene egy nagy alaprétéget.²

A kirgiz siratók és leánybúcsúztatók legegyszerűbb formája egyetlen szabad előadású dúros sorból és változataiból áll. A sor jellemzője a C-D-E-F-/D-D-E-F-E-D-/C dombforma, melyet megelőzhet G,-C felugrás, illetve követhet egy C-G, leugrás (1. kotta).

Parlando. $\text{♩} = 92$

A - sı-lım ga-na de - le be-yiñ— cır - ga - lım,
E - mi kan-day bır a öt-tüñ oy düy-nö-dön ay?

1. kotta Egysoros dúr sirató³

² Akár az ütempáros dallamokban, a siratókban sem pontos a hangok intonálása, főként a terc igen változékony, lehet kis, nagy vagy semleges illetve egy dalon belül is felhangozhat többféle magasságban. Mégis, a legtöbb siratófolyamatban megállapítható az intonálás fő tendenciája. Mindenesetre a kisterces és a nagyterces siratók között erős zenei összefüggés van, esetenként megkülönböztetésük nem egyszerű feladat – akár együtt is be lehetett volna mutatni őket.

³ Sirató, Toytuyeva Salika (1928, Kara-Buluñ), Sarıbağış, At-Başı, 2004

Számos dallam kezdő és záró sorai megegyeznek az egysoros siratóéval, míg második vagy harmadik soruk zárhat D esetleg E hangon. Így ezek az alább tárgyalandó kétmagú siratóhoz közelítenek, amennyiben itt is D-n illetve C-n kadenciázó domb alakú sorok követik egymást, ha látszólag többsoros ABAA, AABA, ABAAAA stb. formában is (2. kotta).

Parlando ♩ = 116

A - dir - da ga-na cil-kiñ ay a-la baş ey - aa

Ar - gi-mak ga-na kü-lük d'oy a - ra-laş.

Ar - tiñ - da kal - gan ba - lañ caş.

A - la cat ga - na ço-rom d'oy a - la cat

2. kotta Módosult egysoros siratós dallam⁴

A kirgiz sirató kétmagú formáját D-n és C-n kadenciázó, ereszkedő illetve domb alakú *parlando-rubato* előadású hosszabb sorok jellemzik (3a kotta). A hosszabb sirató folyamatok rendszerint C-n végződnek, de akadnak D-n véget érők is. Mindez erősen hasonlít az anatóliai, azeri vagy éppen a magyar sirató kis formáinál látott képhez (Sipos 2006).

Azonban a kétsoros sirató sorai sem mindig rögzült AB/AB/... formában ismétlődnek. Különböző formák alakulhatnak ki, melyek magját azonban mindig a 3a kottában látott két alapsor adja. Ezenkívül, mint a magyar, az azeri vagy az anatóliai esetben, itt sem kivételes, hogy a dallam egy, a záró hangról lefelé ereszkedő szakasszal bővül, aminek egy példáját a Kirgizisztánban általánosan ismert „Toktogul válasza” dallamban is látjuk (3b kotta).

⁴ a) Sirató, Abdrahmanova Kakiş (1928, Barskoon), Buğu-Bapa, Darhan, 2002; b) Sirató, Abdıldayev Şükür (1933, Barskoon), Buğu-Bapa, Barskoon falu nyári legelője, 2002

a)

Parlando $\text{♩} = 160$

U - şul üy - dö ce - ñe-kem ap - pak ga-na ay
 O-ro-mo-lun be-ret ay ma-ga sak-tap ga-na ay
 A - pa-pak - tay ce - ñe-kem ap - pak ga-na ay
 Bet aar-çı-sın be-rip-tir ma-ga sak-tap ga-na ay.

b)

Parlando $\text{♩} = 200$

Tün - kü-süm ca - rik oy pa-na - rım
 Tür - mü-dön kay - ta kel-gen-de Kü-yü-tün tart-tım oy ba-la-nın.
 Kaz - kar - kıl - dıp oy köi sak-tayt.
 Kar - ı - laa - çın oy çöl sak-tayt.
 Ka-rip kal-gan a-ta-keñ ku - lu-nun, Ka-yak-ka ba-rip can sak-tayt oy
 Ka-yak-ka ba-rip a... can sak-tayt... ey?

c)

Poco rubato $\text{♩} = 208$

Ar - pa bir me - nen Ak - say - dı
 A - şıp ko ba - rıp el cay - layt
 A - zap bir me - nen to - zok - ko
 Kan - day go a - dam bel bay-layt?

d)

Ca - za - yın ka - sal caş - tük - tan

Caş kez - de kö - nül az - dık - kan
Ca - di - ga sa - lıp ca - man iş

Ce ca - nül - tat şay - tan kas - tük - tan.

1.
2.

3. kotta 3 a) Kétsoros dúr sirató,⁵ b) a dúr sirató variált és járulékos leereszkedéssel bővített változata,⁶ c) kétsoros izometrikus, rövidebb sorok,⁷ d) 4(4)4 kadenciás rövidebb sorok.⁸

E dallamcsoport jelentőségét növeli, hogy soraik felépítése, kadenciáik és improvizatív, szabad előadásmódra utaló jegyeik alapján a kirgiz népzene egy nagy és jelentős csoportját alkotva számos nem sirató műfajú dallam is rokonságot mutat a kétmagú siratókkal. Mindez annak ellenére kijelenthető, hogy a sorok most rövidebbek, gyakran izometrikusak, sőt némely dallamvonal egy-egy részlete is kissé eltérhet a valódi siratónál megszokott fordulatoktól.

A hosszabb sorokból építkező siratókhoz hasonlóan e rövid sorokból álló dallamok között is találunk rögzült kétsoros formákat. Noha nem ritka a *poco rubato* előadás, az alatt is többnyire felismerhető egy-egy rögzült ritmusképlet, pl. (3 kotta). Előfordulnak közöttük négysoros karakterűek is, ilyen pl. néhány Manas eposz recitálás illetve több altató dallam is (3d kotta).

A fent bemutatott, egymással láthatóan szorosabb zenei kapcsolatban levő formák és variánsaik a kirgiz népzene egyik központi stílusát jellemzik, a gyűjtött anyag mintegy harmada-negyede ide tartozik. Úgy is fogalmazhatjuk, hogy ha valaki megtanulja a fenti néhány dallamot, akkor a kirgiz népzene egyik legfontosabb és legnagyobb dallamcsoportját ismeri meg.

⁵ a) Sirató, İmanaliyeva Kaly (1929), Kuşçu, Aral, 2004

⁶ b) Menyasszonybúcsúztató, Atikanova Masılkan (1936, Miñ-Bulak), Saruu, Köpüröbazar, 2004

⁷ c) Fiatalok dala, Şonkoyeva Tursun (1935, Terek-Suu), Çerik, Kara-Suu, 2004

⁸ d) *Terme*, Murataalı uulu Nurdin (1923), Kína, Çerik-Sazan, Baş-Kayıñdı, 2002

Sipos János egy kirgiz jósnővel (2002 Narin)

Térjünk most vissza kiinduló pontunkhoz az összehasonlító kutatáshoz. Ahhoz, hogy a török nyelvű népek közös zenei rétegeit áttekinthesük, a fentiekhez hasonló módon először meg kell határoznunk a török népek fontosabb zenei csoportjait, stílusait, és fel kell fedoznünk a közöttük levő alapvető összefüggéseket. Most csak néhány tényt emelnék ki, melyet e vizsgálódás folyamán érdemes figyelembe vennünk:

a) Valószínűleg nagyrészt a szubsztrátumok miatt kevés a kapcsolat (esetenként nincs is) a török népek nyelvi és a zenei viszonyai között.

b) Sok esetben a török népek zenéje szoros kapcsolatban van a velük szomszédos nem-török nyelvű népek zenéivel.

c) Vannak igen összetett török népdal repertoárok, melyek egymásnak ellentmondó rétegeket is tartalmaznak (pl. anatóliai török, karacsáj, kazak és kirgiz). Ugyanakkor más török népzeneik lényegében néhány egyszerű dallamtípusra vezethetők vissza (pl. azeri és türkmén).

d) Nagy vonalakban elmondható, hogy az északi és keleti törökség körében erős a pentaton (mongolos) jelleg, míg a déli és nyugatibb török népeknél a diatonikus (iráni) zenei vonások dominálnak.

Befejezésképpen hadd soroljak fel néhány zenei formát, mely több török nép zenéjében is előfordul. Az alább hivatkozott könyvek és cikkek közül számos megtalálható a www.zti.hu/sipos és az academia.edu 'open access' honlapokon.

a) Egy- vagy kétmagú sirató stílus (kirgiz formáit a jelen cikkben tekintettük át): anatóliai török, azeri, adaj kazak, kirgiz, karacsáj és türkmén népeknél, ezen kívül finnugor népeknél (Vargyas 1953) valamint Európában magyarok, románok, szicíliaiak, spanyolok stb. körében (Dobszay 1983, Sipos 2006).

b) Török-mongol pentaton ereszkedő (esetenként kvart- vagy kvint-váltó) dallamok: Volga-Kama-Bjelaja vidék (csuvas-cseremisiz határ, baskír és tatár), ujjur, sárga ujjur, mongol népeknél és a magyaroknál (Vikár–Bereczki 1971, 1979, 1999, Vikár 1993, Sipos 1997).

c) *Do-re-mi* magú „pszalmodizáló” dallamok: török népek között nagyobb számban csak Anatóliában, elszórtan pedig az adaj kazakoknál, karacsájoknál található meg (Sipos 1994, 2001, 2012). Ezen kívül Európa több népénél is előfordul (Szendrei–Dobszay 1988).

d) Egy-két rövid sorból álló kis ambitusú fríg dalok: anatóliai törökök, azerik, türkmének körében (Sipos 1994, 1995, 2004a).

e) Trichord középső hangja körül forgó ütempáros motívumokból építkező dalok: Anatóliában gyakori, más török népeknél ritka (Sipos 1994), Előfordul német és magyar gyermekdalokban és más népeknél is (Kodály 1976).

A dalok szövegei és magyar fordításuk

1.kotta

Asılım (dele) beyiş cırgalım, Emi kanday bir öttün düynödön?	Édes mennyei boldogságom Miért hagytad itt e világot?
Emi kalıs dele bolçu küñöödön. Erişi (bir) cibek en torko Emi en torko kaydan tabılat Katıgün, eskilerge koşulgan Emi cırgalım kaydan tabılat?	Büntelen voltál, Érett selyem, széles selyemszövet Most széles selyemszövetet honnét vegyünk? A régről ismertet A boldogságomat most hol találjam meg?
Cırgalım, çıydelüü bulak tal beken? Arman ay, ölümdön küçtüübar beken? Cırgalım, almaluu bulak tal beken? Katıgün, acaldan küçtüü bar beken?	Boldogságom olajág volt-e patak partján? Van-e erősebb a halálnál? Boldogságom tavaszı almaág volt-e? Van-e a halálnál erősebb?
Cırgalım, Ak-Töbödö mayram deyt, Cırgaldı ukkandın baarı kayran deyt...	Boldogságom, <i>Ak-Töbö</i> -ben ünnep van Boldogságomról mind azt mondják, baj, hogy ez történt...

2. kotta

Adırda cılkıñ ala baş Argımak külük aralaş. Artıñda kalğan balañ çaş, Ala cat çorom da ala cat.	Dombon tarka ménesed, Telivér és nomád ló vegyesen. Hátrahagyott gyereked kicsi, Vigyél uram minket is magaddal.
Küdürdö cılkıñ alabaş Külük (bir) argımakaralaş. Artıñda kalğan balañ çaş, Ala cat çorom da ala cat.	A láthatáron tarka ménesed, Telivér és nomád ló vegyesen. Hátrahagyott gyereked kicsi, Vigyél uram minket is magaddal.
Bal kaydattım bakırğa, Kaynatkan balım tatkan cok. Murazım kayrılıp kerez da aytkan cok...	Mézet melegítettem rézedényben, Meg sem kóstoltad. Végakarotodat sem mondtad el...

3a kotta

Uşul üydö ceñkem appak gana Oromolun beret maga saktap gana Apapaktay ceñkem appak gana Bet aarçısın beriptir maga saktap gana...	E ház asszonya hófehér, hófehér, Kendőjét nekem adta titokban. Hófehér nővérem, hófehér, A zsebkendőd is add nekem titokban.
--	---

3b kotta

Tünküsün carık panarım Türmödön kayta kelgende Küyütün tartım balanın.	Éjjelente égő mécsesem, Börtönből hazatértemkor Gyermekem gyásza sújtott.
Kaz karkıldap köl saktayt. Kara ilaaçın çöl saktayt. Karıp kalğan atakeñ Kulunum, kayakka barıp can saktayt Kayakka barıp can saktayt?	Lúd a tavon gágog, Fekete sólyom repül a sivatag fölött. Idős apukád Picikém, hol töltse napjait? Hol töltse napjait?

3c kotta

Arpa bir menen Aksaydı Aşıp ko barıp el caylayt. Azap bir menen tozokko Kanday adam bel baylayt? Azap (bir) menen tozokko Kanday cigit bel baylayt?	<i>Árpa és Aksay</i> Nyári legelőjét bejárja a nép. Kínnal és keservvel Melyik legény övezi fel a derekát? Kínnal és keservvel Melyik legény övezi fel a derekát?
Ayıtıp (bir) koyot turbaybı Beret dep çaştın tilegin. Berip (bir) koyso Kudayım Biz öñdüü çaştın tilegin.	A tudók elmondják A fiatalok kívánságát, Bár teljesítené Isten A hozzánk hasonló ifjak kívánságát.

3d kotta

Casayın kasal çaştıktan Caş kezde köñül azdıkkın. Cadıga salıp caman iş Ce, cañıltat şaytan kastıktan.	Hadd írjak verset a fiatalságról, Fiatalon az ember meg-megbolondul. Méltatlan dolgokat is műveltet Velünk szándékosan a sátán.
Otoy (bir) küyüp calındap Oynoştu oynoyt mastıktan. Oynop külsö bir cerde (Ce) ortodon ar kim kas çıkkın.	Tűzként lánggal lobogva Kedvesével táncol lelkesen. Kedvese ha elneveti magát Már dühöng mások miatt.

Hivatkozások

BARTÓK Béla

1976 *Turkish Folk Music from Asia Minor* (ed. Benjamin Suchoff). Princeton University Press, Princeton.

BELIAEV, Viktor Mihailovič

1939 *Kirgizskii muzykal'nyi fol'klor*. Sbornik kabineta po izucheniiu muzyki narodov SSSR pri Moskovskoi gosudarstvennoi konservatorii, Moscow–Leningrad.

1954 *Kirgizskaia SSR, Serii Muzykal'naia kul'tura soiuznykh respublik*. Moscow.

1962 *Central Asian Music* (ed. és jegyzetekkel ellátta Mark Slobin). Wesleyan University Press, Middletown, Connecticut.

1975 *The Music Culture of Kirgizia*, In: *Central Asian Music*. Wesleyan University Press, Middletown, Connecticut.

DOBSZAY László

2010 Az összehasonlító népzene-tudomány tündöklése és lehanyaglása, *Magyar Zene XLVIII. évfolyam, 1. szám, február, 7–19*

1983 *A siratóstílus dallamköre zenetörténetünkben és népzeneünkben*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

DOBSZAY László – SZENDREI Janka

1988 *A Magyar Népdaltípusok Katalógusa – stílusok szerint rendezve*, MTA ZTI, Budapest.

DUŞALIEV, Kamčibek – LUZANOVA, Ekaterina

1999 *Kirgizskoe narodnoe muzikalnoe tvorčestvo*. Soros Foundation, Biskek.

EMSHEIMER, Ernst

1943 *Musikethnographische Bibliographie der nicht-slavischer Völker in Russland*. *Acta Musicologica XV*.

FELD, Steven

1984 Sound Structure as Social Structure, *Ethnomusicology*, Sept. 1984, 383–409.

GOLDEN, Peter B.

1992 *An Introduction to the History of the Turkic peoples*. Otto Harrassowitz, Wiesbaden.

HORNBOSTEL, Erich Moritz von

1905–1906 Die Probleme der vergleichenden Musikwissenschaft, *Zeitschrift der Internationalen Musikgesellschaft VII (1905–1906)*, Heft 3. 85–97.

1986 *Tonart und Ethos*. Aufsätze zur Musikethnologie und Musikpsychologie. Philipp Reclam, Leipzig. 40–57.

KODÁLY Zoltán

1976 *A Magyar Népzene* (Vargyas L. által javított és bővített kiadás). Zeneműkiadó, Budapest.

LACH, Robert

1952 *Volkslieder von Völkern Russlands. II. Bd. Türkatarische Völker*. Rohrer, Wien.

NETTL, Bruno

1989 *Blackfoot Musical Thought: Comparative Perspectives*. Kent State University Press, Kent (Ohio).

PFENNIG, R. A.

1889 O kirgizskikh i sartsikh narodnykh pesniakh, In: *Etnograficheskoe obozrenie. III*. 73–91

PORTER, James

2001 Europe –Traditional Music, In: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Second Edition. McMillan, London, 428–445.

RICE, Tim

2001 Comparative Musicology, In: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. 2nd edition, Vol. 6, McMillan, London, 178–179.

SIPOS János

2000 *In the Wake of Bartók in Anatolia* (Bibliotheca Traditionis Europaeae 2). European Folklore Institute, Budapest.

2001 *Kazakh Folksongs from the Two Ends of the Steppe*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- 2001a [2004!] Egy most felfedezett belső-mongóliai kvintváltó stílus és magyar vonatkozásai, *Ethnographia*, 112.évf. 1–2. szám, 1–80.
- 2001b *Bartók nyomában Anatóliában*. Balassi Kiadó, Budapest.
- 2002 Report on my Expedition in the Caucasus, In: *Varia Eurasistica: Festschrift für András Róna-Tas*, Szegedi Egyetem, Szeged.
- 2004 The Central Style of Azeri Folksongs, In: *Journal of Turkic Civilization Studies N°1*. Kyrgyz-Turkish Manas University – Center for Turkic Civilization Studies, Biskek.
- 2004a *Azeri folksongs – At the Fountain-Head of Music*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- 2006 *Comparative Analysis of Hungarian and Turkic Folk Music*. TIKÁ (Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı) és az Ankarai Magyar Nagykövetség, Ankara.
- VARGYAS Lajos
- 1953 Ugor réteg a magyar népzeneben. *Zenatudományi Tanulmányok I*, 611–657. (Első, rövidebb közlése: *Ugorszkij szloj v vengerszkoy narodnoj Muzüke. Acta Ethnographica* 1950, 161–196.)

VIKÁR László

- 1993 *A volga-kámai finnugorok és törökök dallamai*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

VIKÁR László – BEREZKI Gábor

- 1971 *Cheremis Folksongs*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- 1979 *Chuvash Folksongs*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- 1999 *Tatar Folksongs*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

WIORA, Walter

- 1952 *Europaischer Volksgesang. Gemeinsame Formen in Charakteristischen Abwandlungen*. Arno Volk Verlag, Köln.

ZATAEVICH, Aleksandr Viktorovič

- 1934 *250 kirgizskikh instrumental'nykh p'es i napevov*. Gos. izdat, Moscow.

1) Selyem, selyem, petrezselyem, ha te ha,
 jön ki kist-jé-be te-reu a ró-za?
 te-reu az seu-ki-é-be,
 babám kistkist-jé-be, ha te ha.

Isodroni énekléskor a szöveg 3. sora:
 te-reu seu-ki kistjébe.

